

Praktisk bodelningsrätt

Advokatdagarna 2022

Advokat Johan Schöldt, f.d. universitetslektor

ADVOKATFIRMAN
SCHÜLDT

Praktisk bodelningsrätt

Disposition

1. Den praktiska handläggningen
2. Avokatetiska frågor
3. Några frågor om den materiella rätten

ADVOKATFIRMAN
SCHÜLDT

Uppdrag som bodelningsförrättare

- Vad gäller?
- Hur gör man?
- 1987 års familjerättsreform:
  - Från skiftesman till bodelningsförrättare
  - Reglerna om skiftesman/bodelningsförrättare i 17 kap. äktenskapsbalken
  - Tiden för klander av bodelning 3 månader (4 veckor)

Uppdragets karaktär

- **NJA 1978 s. 132:**

” ...Skiftesman förordnad av rätten och kan entledigas från sitt uppdrag endast efter beslut av rätten (här bortses från det fallet att testamentsexekutor ibland kan vara skiftesman vid arvskifte). Hans uppgift är att söka ena parterna och, om detta inte går, att slita de tvister som föreligger mellan parterna och träffa de avgöranden som behövs för att genomföra bodelningen eller arvskiftet. Han har sålunda att bestämma om fördelningen av de olika egendomsobjekten och kan för detta ändamål komma att ta ställning till olika prejudiciella frågor. Vad skiftesmannen bestämt rörande delningen blir, oavsett på vilka grunder han kommit till sitt resultat, bindande för parterna, om klandertalan inte väcks enligt härför gällande regler. (Beträffande det nu anförda, se NJA II 1933 s 544 f och 550-553, SOU 1964: 35 s 429- 435 samt W, Ärvdabalken II s 237-246 och 266-268). Väcks klandertalan, kan rätten inhämta yttrande av skiftesmannen och även återförvisa ärendet till honom. Bodelning eller arvskifte genom skiftesman har alltså karaktär av judiciell förrättning som mynnar i beslut som blir bindande för parterna. ”

Förordnande av bodelningsförrättare

- Hur får man uppdrag som bodelningsförrättare?
- Förordnande av bodelningsförrättare: Förslag? ("Gissa den tredje")
- **NJA 1993 s. 570** (tid för påkallande av bodelning 24 år ej OK)
- **NJA 1997 s. 166** (förordnande skall ske utan prövning av frågan om behov föreligger)
- **RH 2002:19** (påkallande av bodelning 9 år OK)
- **RH 2003:41** (tid för påkallande av bodelning 7 år ej OK)
- **NJA 2009 s. 437** (tid för påkallande av bodelning efter 10 år ordningen återställd)
- **NJA 2014 s. 643** sambor (förordnande efter återkallande av begäran)
- Boutredningsman automatiskt behörig bodelningsförrättare enligt 17 kap. 1 § 2 st. äktenskapsbalken

Inledande åtgärder

- Beslutet måste vinna laga kraft (jfr. boutredningsman)
- Jäv
- Ersättningsgaranti (17 kap. 7 a § äktenskapsbalken)
  - RH 1999:140
  - RH 1999:130
- Betalning – klargöra faktureringsrutiner
  - Förskott
  - Parterna svarar solidariskt, inbördes lika om inte annat beslutas (17 kap. 7 § äktenskapsbalken)
- Vägledande uttalande från Sveriges Advokatsamfund den 3 november 2005

Praktisk bodelningsrätt

Förskott

- Advokatsamfundets styrelse har behandlat frågan i ett vägledande uttalande den 30 mars 2016. Därav framgår bland annat:

”Advokat får begära skäligt förskott för sitt arvode om advokaten vid uppdragets mottagande gjort förbehåll därom eller det eljest med hänsyn till omständigheterna är rimligt att begära förskott. Advokat är mot klients önskan berättigad frånträda uppdrag om klienten trots påminnelse underlåter att inbetala förskott som advokaten i anledning av uppdraget har rätt att fordra. Om den ena parten underlåtit att betala fordrat belopp skall den andra parten erbjudas möjlighet att fylla bristen. Erhåller advokaten inte begärt förskott eller betalning för delfakturerade belopp äger han begära sitt entledigande.”

ADVOKATFÖRMÄN
SCHÜLDT

Praktisk bodelningsrätt

Förskott forts.

- I **88/1998** finns ett principiellt viktigt avgörande. Advokaten begärde förskott och ena parten förklarade att han inte hade för avsikt att betala. När advokaten ändå kallade till sammanträde, och inte utan tidsutdräkt begärde sig entledigad, ansåg DN i ett uttalande att han eftergivit sitt krav på förskott och inte fick dra ut på tiden.

ADVOKATFÖRMÄN
SCHÜLDT

Uppdragets omfattning

- Ingen förvaltningsrätt (jfr. boudredningsman)
- Prejudiciella frågor (17 kap. 6 § 2 st. äktenskapsbalken)
  - Avgränsningar – betydelse för bodelningen
- Exempel på tvistefrågor:
  - Tillämplig lag
  - Jämkning enligt 12 kap. 1 § äktenskapsbalken
  - Substitut för enskild egendom
  - Äganderättsfrågor
  - Dold samäganderätt

Sammanträden

- Bestämma tid och plats för bodelning samt kalla parterna till förrättningen (17 kap. 6 § 1 st. äktenskapsbalken)
- Enbart skriftlig handläggning?
- En part i taget?
- Förelägganden – rättsverkan?
- Protokoll

Handläggning (enl. Ds 2005:34)

- Kallelse till inledande sammanträde
- Infordrande av relevanta handlingar
- Tidplan
- Inhämtande av värderingar
- Stupstocks föreläggande? Tvångsmedel enligt 17 kap. 5 § äktenskapsbalken
- Redovisning enligt 9 kap. 3 § äktenskapsbalken
- Upplysningsskyldighet enligt 1 kap. 4 § och 9 kap. 3 § äktenskapsbalken
- Hur ska man inte göra?
  - Disciplinavgörande Advokatsamfundet 2021

Några disciplinärenden

- Den vanligaste typen av anmärkning som framställs avseende bodelningsförrättare, liksom många andra typer av uppdrag, rör handläggningstiden. Claes Peyron skriver om detta bl.a. följande:

”En ärendetyp, som gett många anmälningar för långsam handläggning, är uppdrag som bodelningsförrättare. Avvägningen för advokaten är säkert i många fall svår; man hoppas att parterna skall komma överens, ena maken saboterar ofta förfarandet och tvångsmedlen är begränsade, ombuden lovar komma med uppgifter utan att leva upp till sina löften och frågorna kan vara juridiskt komplicerade med yrkanden om snedfördelning, påståenden om skulder till närstående och annat som kan ge huvudbry. Men – inte minst av hänsyn till en make, som vill få saken ur världen och gå vidare, är det viktigt att uppdragen drivs beslutsamt.”

Några disciplinärenden forts.

- Advokat är inte skyldig att som bodelningsförrättare efterforska uppskjutna realisationsvinster, **113/2008**.
- I **89/2004** ansågs felaktig forumuppgift av bodelningsförrättare inte vara av beskaffenhet att medföra påföljd.
- Som exempel på rätten att avträda, när a conto-fakturor som advokaten har rätt att utfärda inte betalas, hänvisas till **34/2005** där bodelningsförrättare som inte fick betalt för fakturor avseende nedlagt arbete ansågs ha rätt att begära sitt entledigande.

Materiell processledning

- Bodelningsförrättaren ska se till att de för bodelningen aktuella frågorna blir tillfredsställande utredda. Hans ställning liknar då domarens i dispositiva tvistemål. En väsentlig skillnad är dock att handläggningen ska vara ”summarisk och enkel”.
- Det råder olika uppfattningar om hur långt bodelningsförrättaren ska driva den materiella processledningen. En del anser att han ska vara restriktiv och endast fråga om parternas yrkanden och grunder, medan andra anser att han har en omfattande möjlighet att ställa frågor och lämna upplysningar om gällande rätt.
- Begränsningen bör vara att bodelningsförrättaren inte får lämna direkta råd och anvisning till någon av parterna.

Materiell processledning forts.

- Frågan kan ses från två olika perspektiv:
  - Bodelningsförrättaren bör eftersträva att uppnå en bodelning som innebär ett materiellt riktigt resultat
  - En part kan däremot vinna på att motparten t.ex. känner till ett avgörande rättsfall och kan tycka att bodelningsförrättaren hjälper motparten genom att nämna rättsfallet.
- Bodelningsförrättaren bör kunna vara tämligen fri i sin handläggning och i klargörande syfte ställa relevanta frågor samt lämna upplysningar om gällande rätt, utan att därmed ta ställning för ena eller andra parten. Han bör vara mer restriktiv om parterna företräds av kvalificerade ombud.

Utredning, bevisning

- Dispositionsprincipen – gäller den här? (NJA 1998 s. 175 ang. rättskraft avseende förrättad bodelning)
- Part som vägrar eller underlåter att lämna upplysningar (tvångsmedel enligt 17 kap. 5 § äktenskapsbalken)
- Bodelningsförrättarens behörighet att inhämta underlag från banker, försäkringsbolag och myndigheter?
- Bevisning:
  - Vittnesattester och intyg
  - Andra bevismedel?
  - Värdering, fastigheter, företag, lösöre

Beslut under handläggningen

- **Mellanbeslut – delbeslut** av bodelningsförrättare med fullföljdshänvisning:
  - Svea hovrätt, avd. 8, beslut 2005-12-05, mål nr Ö 4692-05
  - Jfr. Ds 2005:34 s 158 f
  - NJA 2013 s. 602
- **Handläggningsbeslut**
  - utan fullföljdshänvisning
  - t.ex. värdering

Bouppteckning

- Vid behov (9 kap. 7 § och 17 kap. 5 § äktenskapsbalken)
  - Jfr. äldre rätt, då det var obligatoriskt
- Redovisning av tillgångar och skulder (9 kap. 3 § äktenskapsbalken)
  - Redovisning av all egendom; giftorättsgods, enskild egendom och särskild egendom + avkastning
  - Värden på egendomen behöver inte uppges
- **NJA 2013 s. 602** bodelningsförrättaren bestämmer bouppteckningens omfattning (p 7-8), det vill säga vilken egendom ska redovisas. Parterna själva disponerar inte över denna fråga.

Utformning av tvångsbodelning

- Det finns inte i lag, rättspraxis eller doktrin angivet hur ett bodelningsbeslut av en bodelningsförrättare ska vara utformat. Frågan har överlämnats till praktiker och det finns en lång tradition av hur sådana beslut ska/kan se ut. Praktiskt verksamma bodelningsförrättare/advokater har vanligen tillägnat sig viss teknik under sin utbildning som biträdande jurist och i sin yrkesutövning.

Utformning av tvångsbodelning forts.

- Någon exakt mall för hur ett beslut ska utformas kan (och bör inte) lämnas. Man kan dock översiktligt ange vissa moment som ett beslut bör innehålla:
  - Parterna
  - Utredningen
  - Genomgång av tillgångar och skulder samt tvistiga frågor
  - Övriga yrkanden
  - Bodelningsförrättarens överväganden
  - Andelsberäkning
  - Vidräkning
  - Beslut med fullföljdshänvisning

Villkor vid bodelning

- I vissa fall är det nödvändigt att bodelningsförrättaren förenar sitt beslut med villkor. Framförallt gäller detta vid övertagande av bostad, enligt 11 kap. 8 § äktenskapsbalken. En förutsättning för ett sådant övertagande är att den andra maken befrias från ansvar för de lån som belastar bostaden. Beslutet måste därför innehålla ett sådant villkor.
- Beträffande övriga villkor bör en viss försiktighet iakttas. Ett exempel kan vara villkor som innebär att skifteslikviden skall erläggas inom viss tid vid äventyr att bodelningen i annat fall är förfallen. Ett sådant villkor kan missbrukas på så sätt att den part som har att utge skifteslikviden (och som beslutet gått emot) underlåter detta, vilket får till följd att bodelningen är förfallen. Något sådant uttryckligt villkor är inte nödvändigt och det följer av allmänna regler att skifteslikviden förefaller till betalning då bodelningsbeslutet vinner laga kraft.

Villkor vid bodelning forts.

- I sammanhanget bör rättsfallet **NJA 1975 s. 699** observeras. Av rättsfallet följer att den berättigade maken kan välja mellan att kräva in skifteslikviden via domstol eller hävda att underlåtenheten att betala medför att bodelningen förfallit.

Rättelse

- Om bodelningsförrättarens beslut skulle råka bli fel och felaktigheten får ses som ett uppenbart misstag såsom skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende, bör beslutet med stöd av 17 kap. 15 § rättegångsbalken kunna bli föremål för rättelse (kan göras även efter det att det tidigare beslutet vunnit laga kraft).
- Speciellt för bodelningar är att ett räknefel kan medföra att hela den efterföljande beräkningen måste justeras. Det är då viktigt att det rättade beslutet går att skilja från det tidigare beslutet. Detta kan exempelvis ske genom att man i sidhuvudet anger att detta är ett rättelsebeslut av det tidigare bodelningsbeslutet.

Rättelse forts.

- Part, som vill klandra ett beslut om rättelse, har att väcka talan vid tingsrätten inom fyra (4) veckor från erhållen *delgivning av rättelsebeslutet*. Det är i fullföljdshänvisningen viktigt att framhålla att tiden för klander av det tidigare bodelningsbeslutet i övrigt löper från tiden för av den första delgivningen.
- Observera att rättelse bara kan ske vid uppenbara fel. Om bodelningsförrättaren t.ex. gjort en felaktig bedömning av en rättsfråga eller bevisfråga, kan detta inte bli föremål för rättelse, utan den part som är missnöjd måste väcka klandertalan för att få en ändring till stånd.

Värdering av hyresrätt

- Mot bakgrund av den uttryckliga regeln i hyreslagen om förbud mot att överlåta hyresrätt mot vederlag (12 kap. 65 § jordabalken) och rättspraxis, synes det vara helt uteslutet att åsätta hyresrätten något marknadsvärde (det sannolika priset vid en tänkt överlåtelse på öppna marknaden – skulle innebära brottslig handling).
- Skulle det gå att åsätta hyresrätten ett värde i bodelningen – utan att det kommer i konflikt med 12 kap. 65 § jordabalken?

Värdering av hyresrätt forts.

- I rättsfallet **NJA 2015 s. 558** (p. 6) anför Högsta domstolen:

”När delägarna inte kan enas om värderingen får utgångspunkten dock anses vara att skiftesmannen ska värdera tillgångarna till deras verkliga värde, dvs. i princip marknadsvärdet vid tiden för skiftet, låt vara att det någon gång kan ligga närmare till hands att göra en värdering efter t.ex. bruksvärde eller affektionsvärde.”

Praktisk bodelningsrätt

Värdering av hyresrätt forts.

- Med bruksvärde avses det värde egendomen kan anses ha för makarna i deras dagliga gärning (ej att förväxla med bruksvärdeshyra inom hyresrätten). I doktrinen framhålls att, vid värdering av lösöre, ett bruksvärde kan vara mer rättvisande än ett marknadsvärde. Bruksvärdet kommer då vanligen att överstiga marknadsvärdet. Om bruksvärdet överstiger marknadsvärdet, går det inte att tillgodogöra sig övervärdet.
- **Mitt förslag:**
Man bör överväga om hyresrätter vid bodelning kan åsättas ett bruksvärde. Att fastställa ett sådant värde är naturligtvis väldigt svårt, men detta kan inte vara ett skäl till att underlåta en sådan värdering.

ADVOKATFÖRMÄN
SCHÜLDT

Praktisk bodelningsrätt

Överlåtelsebegränsningar

- **Aktieägaravtal** ”naked in naked out”
- **MSA-målet** Skånska hovrätten dom 2015-05-21, mål nr T 1489-14
- **PWC-målet** Kammarrätten i Stockholm dom 2014-12-22, mål 701-14, 702-14
- Hur är rättsläget?
  - Inget avgörande från HD
  - Makes avtal med tredje man kan knappast binda andra maken?
  - Värderingsfråga?
  - Utredning av goodwillvärde m.m.
  - Går inte att dra några generella slutsatser.
  - Rättsfallen begränsas till konsultföretag med ”naked in naked out klausuler”, där företaget är ett instrument för att ta ut arbetsinkomster på ett så skatteeffektivt sätt som möjligt.

ADVOKATFÖRMÄN
SCHÜLDT

Praktisk bodelningsrätt

Advokatdagarna 2022

Advokat Johan Schöldt, f.d. universitetslektor

ADVOKATFIRMAN
SCHÜLDT
